

ВИХОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ

У статті розкривається проблема програмного забезпечення виховання дітей у дозвіллевий час. Представлено зміст програм «Малювання пластиліном» і «Ліплення», який реалізується в гуртках художньо-естетичного спрямування для дітей віком від 6 до 16 років і розрахований на 18 годин. Програми відповідають запитам дітей, які перебувають у стані пошуку власних творчих інтересів у тій чи іншій сфері образотворчої діяльності, обмежені часом перебування в тому чи іншому навчально-оздоровчому закладі.

Ключові слова: *виховні технології, образотворче мистецтво, зміст, мета та завдання програм.*

Державна політика у сфері виховання дітей та юнацької молоді, відповідно до положень Національної доктрини розвитку освіти в Україні в ХХІ ст. [2], Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні [3], Концепції та програми естетичного виховання [1] та інших чинних нормативних документів, реалізується шляхом залучення особистості до діяльності, спрямованої на формування здатності збагнути та виразити власне ставлення до світу.

У Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні [3] зазначено, що важливим є сприймання довкілля як естетичної цінності; ерудиція у галузі мистецтва (володіння системою елементарних мистецьких знань, понять, термінів, адекватне сприйняття художніх творів, творча діяльність у мистецькій сфері), власний погляд на світ, здатність радіти — як ознаки духовної зрілості. Естетичну цінність ці об'єкти набувають у процесі зустрічі та взаємодії людини і об'єкта.

Аналіз стану програмного забезпечення виховання дітей та юнацької молоді у дозвіллевий час засвідчив, що загалом програми розраховані на навчання та виховання впродовж трьох-п'яти років і передбачають три рівні класифікації: початковий, основний, вищий. До початкового рівня належать творчі об'єднання, робота яких спрямована на загальний розвиток дітей, виявлення їхніх здібностей і нахилів та прищеплення інтересу до творчої діяльності. Основний рівень підготовки передбачає розширення і поглиблення теоретичних знань та необхідних професійних умінь і навичок, а діяльність творчих колективів на цьому етапі навчання спрямована на створення відповідних умов для соціальної адаптації вихованців у суспільстві та розвиток стійких інтересів до їхньої творчої діяльності. Творчі об'єднання вищого рівня задовольняють потреби здібних, обдарованих і талановитих вихованців у творчій підготовці, що, насамперед, передбачає удосконалення і розвиток набутих навичок і майстерності в обраному напрямі [5].

Зазначені програми не відповідають запитам дітей, які перебувають у стані пошуку власних творчих інтересів у тій чи іншій сфері образотворчої діяльності, обмежені часом перебування в тому чи іншому навчально-оздоровчому закладі.

Особливою актуальності в умовах сьогодення є створення атмосфери позаурочної діяльності, спрямованої на гармонізацію перебування дітей у дозвіллі, надання можливості поринути у діяльність, не пов'язану з навчальними предметами, яка насичує художні та естетичні інтереси дітей. Для забезпечення цієї умови було розроблено програми з *короткотривалим* циклом. Вони реалізуються в гуртках художньо-естетичного напрямку для дітей віком від 6 до 16 років і розраховані на 18 годин: три заняття в тиждень по дві години.

Програми відповідають особливостям укладання навчальних програм гуртків, студій, творчих об'єднань у позашкільних навчальних закладах [6].

Метою статті став виклад змісту, мети та завдань розроблених програм «Малювання пластиліном» і «Ліплення».

Змістом розроблених програм є естетичне та екологічне виховання дітей, спрямоване на емоційно-ціннісне сприймання образотворчого мистецтва та дійсності шляхом ознайомлення з інноваційними художніми техніками образотворчого мистецтва та творами митців, використання природних матеріалів та вторсировини.

Завданнями цих програм як виховної технології передбачено:

- ознайомлення із сучасними тенденціями в образотворчому мистецтві;
- виховання емоційно-ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва та природи;
- збагачення емоційного та екологічного досвіду в процесі художньо-практичної діяльності;
- засвоєння елементарних навичок художньо-образного відображення дійсності засобами образотворчого мистецтва;
- навчання технологічного процесу малювання пластиліном і фарбами на склі, створення простої колажної композиції, оформлення робіт, самостійного пошуку шляхів вирішення творчих завдань;
- розвиток оригінального образно-асоціативного мислення, просторової уяви та фантазії, відчуття простору, окоміру, зорової пам'яті тощо;
- удосконалення дрібної моторики і тактильних відчуттів.

Програмами плануються індивідуальна, групова та колективна форми роботи, бесіди, лекції, індивідуальні та колективні вправи, екскурсії в природу, організація виставки творчих робіт, ярмарок-продаж тощо.

Відповідно до програми «Малювання пластиліном», вихованці мають ознайомитися з нетрадиційними художніми техніками обра-

зотворчого мистецтва; опанувати елементарними вміннями та навичками практичного малювання пластиліном, фарбами на склі, створювати прості композиції в техніці колажу з вторсировини, основні технологічні прийоми малювання пластиліном та фарбами на склі.

Образотворче мистецтво — це своєрідний засіб пробуджувати позитивні емоції, стимулювати розвиток творчих здібностей дітей. В образотворчому мистецтві інтегруються засоби графіки, живопису, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва, елементи дизайну з різноманітністю технік та матеріалів, які активно сприяють пізнавальним процесам. Програмою передбачено використання інноваційних художніх технік, а саме: малювання пластиліном чи фарбами на склі, колаж (табл. 1). Малювання пластиліном на склі, на відміну від малювання фарбами, простіше у виконанні, що відповідає бажанню дітей якомога швидше побачити результат своєї роботи. Характерною відмінністю процесу малювання пластиліном є те, що діти малюють пальцями і пластилін не розтікається, як фарба. При малюванні фарбами потрібно чекати, коли висохне попереднє зображення тої чи іншої деталі. Малювання фарбами пропонується дітям старшого віку. Зокрема, можливе поєднання обох технік, які урізноманітнюють образ. Техніка колажу окреслює роботу з вторсировиною і сприяє екологічному вихованню дітей.

Таблиця 1

Навчально-тематичний план гуртка «Малювання пластиліном»

Назва розділу, теми	Кількість годин		
	Теоретична частина заняття	Практична частина заняття	Разом
Вступна бесіда	0,2	0,8	1
Опанування технікою малювання пластиліном на склі	0,1	3,9	4
Засвоєння техніки малювання фарбами на склі	0,1	3,9	4
Оволодіння змішаною технікою малювання пластиліном та фарбами на склі	0,1	3,9	4
Навчання технологічному процесу створення простих колажних композицій	0,2	3,8	4
Підсумкове заняття	0,1	0,9	1

Змістом програми «Малювання пластиліном» передбачено у теоретичній частині заняття ознайомити дітей з метою роботи гуртка, правилами техніки безпеки, приладами та матеріалами, технологічними прийомами, необхідними для малювання пластиліном на склі, та стислу розповідь про сучасні тенденції в образотворчому мистецтві.

Практична частина першого заняття присвячена евристичній бесіді за картинами Тетяни Воропай (вітражний живопис), Леонтія Гринюка (Вже знову прийшла весна. Батьки), Михайла Онацько (Україночка), Анастасії Рак (Козак і дівчина), Івана Сколоздри (Чумацький шлях, На Івана Купала) тощо (на вибір керівника гуртка). Далі завдання згруповано у блоки. Першим блоком завдань прогнозується малювання овочів, фруктів, глечиків, тарілок за зразком; простого натюрморту за ескізом, утвореним комбінацією декількох зразків; натюрморту за самостійно підібраним зразком; довільної композиції з елементами натюрморту за самостійно розробленим ескізом. Другий блок завдань складається з малювання квіткового вітражу за зразком, вітражу з геометричним орнаментом за ескізом, утвореним комбінацією декількох зразків; українського подвір'я за самостійно підібраним зразком, композиції на вільну тему за самостійно розробленим ескізом. Третій блок завдань передбачає малювання дерев, тварин, птахів за зразком, пейзажу з тваринами, птахами, комахами за ескізом, утвореним комбінацією з декількох зразків, фігури людини у побуті за самостійно підібраним зразком, композиції на вільну тему за самостійно розробленим ескізом. Метою четвертого блоку завдань є створення композиції «Моя сім'я, мої друзі» за зразком, «День народження» за власним ескізом, колективної композиції «Веселі канікули» та ін. На підсумковому занятті діти опановують способи оформлення робіт. У кожному блоці завдання відповідають чотирьом рівням складності. Кожен рівень відповідає готовності дітей до образотворчої діяльності.

На заняттях з малювання пластиліном використовуються скло різного формату, кольоровий пластилін різної консистенції, стеки, загострені дерев'яні палички або ручки, різні пера, кольорова туш, калька, наждачний папір, наочні посібники, ілюстративний та дидактичний матеріал, фарби, пензлики, ножиці, клей ПВА, білий та кольоровий папір і картон, ватман, вторсировина (рекламні проспекти, старі журнали, газети, утилізовані книги тощо).

Відповідно до програми «Ліплення», вихованці мають ознайомитися з різними видами скульптури, матеріалами та їхніми властивостями, інструментами, приладдям для ліплення, елементарними технологічними прийомами ліплення: джутиком, пластом, пресуванням, конструюванням та витягуванням деталей з цільної форми, декорування керамічних та гончарних виробів: розпис, рельєф, розфарбування (нанесення кольору); прийомами створення скульптурних фігурок з природних матеріалів; правилами техніки безпеки роботи з інструментами та матеріалами (табл. 2).

Ліплення є пропедевтичною складовою такого виду образотворчого мистецтва, як скульптура. Воно опановується дітьми за короткий період їхнього перебування в літніх таборах відпочинку або

оздоровчому таборі. Скульптурна діяльність уможливорює роботу в об'ємі та на площині (кругла скульптура і рельєфне зображення), що сприяє розвитку просторової орієнтації.

В основу програми покладено інтеграційні процеси між скульптурою, керамікою та елементами дизайну з різноманітністю технік та матеріалів, що забезпечує послідовне введення дитини у світ мистецтва. Програмою передбачено використання глини, пластиліну, солоного тіста або мокрого піску та умовно скульптурних матеріалів. Зокрема, заняття на природі, де дітям пропонуються конкурси скульптури з піску, каміння або поєднання обох матеріалів; виготовлення фігурок з нескульптурних матеріалів: гілочок, будякового суцвіття, шишок, соснової глици тощо. Таким чином, для дітей уможливується дослідна робота з пізнання властивостей матеріалів ліплення та експериментальна робота з природними матеріалами.

Таблиця 2

Навчально-тематичний план гуртка «Ліплення»

Назва розділу, теми	Кількість годин		
	Теоретична частина	Практична частина	Усього
Вступ	1	-	1
Прості форми ліплення	0,5	1,5	2
Метод витягування деталей з цільної форми	1	3	4
Джгутикова техніка ліплення	1	2	3
Пластове ліплення	1	4	5
Пресування за допомогою шаблонів	0,5	1,5	2
Підсумок	-	1	1

На заняттях у приміщенні використовуються глина, пластилін, солоне тісто, стеки, загострені дерев'яні палички, піпетки для розпису виробів, гуашеві фарби, клей ПВА, пензлики різних розмірів, формочки для випікання тістечок, скалка для тіста. На заняттях на природі застосовуються мокрий пісок, камінці, палички, трава тощо.

Заняття складаються з теоретичної та практичної частин. Під час теоретичної дітям розповідають про види скульптури, твори гончарства та кераміки, знайомлять із правилами техніки безпеки, демонструють витягування з цільної форми деталей, ліплення джгутиком, пластом, конструктивним способом; декорування за допомогою піпетки, відгиском листя, тканини; приййоми утворення рельєфу, контррельєфу за допомогою стеки, вирізання шаблону тощо. Відповідно до теми, у практичній частині заняття з ліплення діти створюють прості композиції з фруктів, овочів з листям; лісових та домашніх тваринок. Надалі робота ускладнюється, і дітям пропо-

нується колективна композиція «На полонині», «Пташина ферма», «На озері» тощо, рельєфне панно; різноманітній посуд.

Програмами заплановано орієнтовний перелік обладнання для організації

роботи гуртка. Дітям надається пам'ятка з алгоритмом технологічного процесу створення роботи чи виробу.

Мистецькі поради з малювання пластиліном:

1. Визначити формат композиції.
2. Обрати малюнок.
3. Підібрати розмір скла відповідно до розмірів обраного малюнка.
4. Обробити наждачним папером торці скла.
5. Обезжирити скло оцтом, протерти насухо ганчіркою.
6. Покласти підготовлене скло на малюнок.
7. Обвести тушшю контури зображення.
8. Після висихання контуру зображення повернути скло зворотною стороною.
9. Замалювати тоненьким прошарком кольорового пластиліну виділені контуром деталі зображення або замалювати їх фарбами.

Приклад мистецьких порад з ліплення:

1. Визначити форму образу.
2. Зліпити його частинки або витягнути їх з цільного шматка пластичної маси.
3. Надати готового виду образу (скласти частинки у ціле).
5. Виріб розфарбувати або прикрасити рельєфним малюнком, надати фактуру поверхні виробу.

Коротке опитування, демонстрування виконаних робіт, їх аналіз дадуть змогу дізнатися, чого навчилися вихованці.

Після закінчення циклу занять з малюванню пластиліном діти мають уміти:

- використовувати різні інноваційні художні техніки у власній художньо-творчій діяльності;
- працювати з різноманітними матеріалами вторсировини для створення колажних композицій;
- оформлювати власні роботи.

Після закінчення циклу занять з ліплення діти мають уміти:

- використовувати різні способи та прийоми ліплення;
- застосовувати на практиці матеріали, інструменти, приладдя для ліплення;
- практикувати різні способи декорування керамічних та гончарних виробів;
- працювати з різноманітними природними матеріалами;

Спільними для розроблених програм є мета, завдання та короткий цикл опанування інноваційних образотворчих технік, оцінюван-

ня результативності вмінь та навичок дітей. Вони взаємодоповнюють одна одну і можуть використовуватися одночасно. Програмам надано гриф Міністерства освіти і науки України [4].

Предметом подальшого вивчення проблеми є необхідність створення інтегративних програм для гурткової роботи.

Література

1. Масол Л. М. Концепція і Комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Л. М. Масол // Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу : [довід.-метод. видання] / упоряд. М. С. Демчишин, О. В. Гайдамака. — Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. — С. 160-211.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс]. — Режим доступу зі сторінки : univd.edu.ua/index.php?id=99&lan=ukr. — Назва з екрана.
3. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу зі сторінки: uazakon.com/document/fpart68/idx68425.htm. — Назва з екрана.
4. Навчальні програми з позашкільної освіти [Електронний ресурс]. — Режим доступу зі сторінки : itzo.gov.ua/.../tipovi_programi_rozashkilnoi. — Назва з екрана.
5. Програми для позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів: художньо-естетичний напрям / Артюх В. В., Білай І. А. [та ін.] ; заг. ред. В. В. Ткачук. — К., 2012. — 229 с.
6. Про особливості укладання навчальних програм гуртків, студій, творчих об'єднань у позашкільних навчальних закладах [Електронний ресурс]. — Режим доступу зі сторінки: www.ipro.org.ua/files/.../РОБОТА/.../17.1.doc. — Назва з екрана.

В статтє раскрытаєтсє прѡблєма программногѡ обеспєчєния воспитанія дєтєй в условіях досуга. Представленнѡє содержаніє программ «Рисѡваніє пластичинѡм» и «Лєнка» реализуєтсє в кружкєх художєственнѡ-эстетическѡгѡ направлєния для дєтєй в ѡзрастє от 6 до 16 лєт и рассчитанѡ на 18 часѡв. Программы ѡтвєчают запросам дєтєй, которыє нахѡдятся в состоянннѡ поиска собствєнных творческих интересов в той или иной сфєрє изобразительной дєятєльности, ѡграничены врємєнєм прєбыванія в том или ином учебнѡ-оздоровительнѡм заведєнии.

Ключєвыє слѡва: воспитательные технологии, изобразительное искусство, содержаніє, цєль и заданіє и программ.

I. V. Rudenko

Educational Technologies on Fine Arts in Children's Spare Time

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

In the article the problem of program provision of education of children in the conditions of leisure is considered. The content of the programs «Drawing with plasticine» and «Modelling» is presented. This content is planned to be realized in the circles of artistically-aesthetic direction for children of six to 16 years old and consists of 18 hours. The programs meet the needs of children that are in a state of search for own creative interests in different spheres of graphic activity, but have limited time due to being in educational-health establishments. The programs envis-

age teaching children in the untraditional drawing with plasticine or painting on glass, in the innovation technique with the use of utility waste and different methods of modelling and decorating of wares. Some art recommendations on the decorative activity are given. The subject for further research is the need to create integrated programs for circle work.

Keywords: *technique; drawing with plasticine; painting on glass; content, purpose and task of programs «Drawing with plasticine» and «Modelling».*

References

1. Masol, L. M. (2006). Kontsepsiia i Kompleksna prohrama khudozhno-estetychnoho vykhovannia uchniv u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh Ukrainy [Conception and Integrated Program of Artistic and Aesthetic Education of Schoolchildren at Secondary Schools]. In *Knyha vchytelia dystyplin khudozhno-estetychnoho tsykladu* (pp. 160-211). Kharkiv: TORSINH PLYuS.
2. *Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukraini u XXI stolitti* [National Doctrine of Development of Education in Ukraine in XXI Century]. Retrieved from <http://www.univd.edu.ua/index.php?id=99&lan=ukr>
3. *Natsionalna prohrama vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi v Ukraini* [National Program of Education of Children and Youth in Ukraine]. Retrieved from <http://www.uazakon.com/document/fpart68/idx68425.htm>
4. *Navchalni prohramy z pozashkilnoi osvity* [Educational Programs in Out-of-School Education]. Retrieved from http://www.iitzo.gov.ua/.../tipovi_programi_pozashkilnoi
5. Tkachuk, V.V. (Ed.). (2012). *Prohramy dlia pozashkilnykh i zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv: khudozhno-estetychnyi napriam* [Programs for Out-of-School and Secondary Educational Institutions: Artistic and Aesthetic Direction]. Kyiv.
6. *Pro osoblyvosti ukladannia navchalnykh prohran hurtkiv, studii, tvorchykh obiednan u pozashkilnykh navchalnykh zakladah* [About Peculiarities of Making of Educational Programs of Clubs and Studios of Out-of-School Educational Institutions]. Retrieved from <http://www.ippo.org.ua/files/.../POBOTA/.../17.1.doc>